

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

**З ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
ДЛЯ 9 КЛАСІВ,
РОЗРОБЛЕНА ВІДПОВІДНО ДО НАКАЗУ МОН УКРАЇНИ
ВІД 03.08.2022 РОКУ №698**

Зміст

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. 7 клас

Структура курсу

ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП

Розділ 1. ПЕРШІ СЕРЕДНЬОВІЧНІ ДЕРЖАВИ

Розділ 2. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СВІТ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Розділ 3. ЄВРОПЕЙСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВИ В X–XV ст.

Розділ 4. МАТЕРІАЛЬНИЙ І ДУХОВНИЙ СВІТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Розділ 5. КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ В X–XV ст.

Розділ 6. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СХІД (оглядово)

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. 7 клас

Структура курсу

Розділ 1. ВИНИКНЕННЯ РУСИ-УКРАЇНИ

Розділ 2. РУСЬ-УКРАЇНА НАПРИКІНЦІ X – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XI ст.

Розділ 3. РУСЬ-УКРАЇНА У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIII ст.

Розділ 4. ВОЛИНЬ І ГАЛИЧИНА КІНЦЯ XII – СЕРЕДИНИ XIII ст.

ВОЛИНСЬКО-ГАЛИЦЬКЕ КНЯЗІВСТВО («ДЕРЖАВА РОМАНОВИЧІВ»)
СЕРЕДИНИ XIII–XIV ст.

Розділ 5. РУСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ СУСІДНІХ ДЕРЖАВ (СЕРЕДИНА
XIV – ПОЧАТОК XVI ст.).
КРИМСЬКЕ ХАНСТВО

Узагальнення до курсу.

ІСТОРІЯ РУСИ-УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. 9 клас

Структура курсу

Розділ 1. ЄВРОПА В ЧАСИ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА НАПОЛЕОНІВСЬКИХ
ВІЙН

Розділ 2. ЄВРОПА ТА АМЕРИКА В ДОБУ РЕВОЛЮЦІЇ І НАЦІОНАЛЬНОГО
ОБ'ЄДНАННЯ (1815–1870 рр.)

Розділ 3. МОДЕРНІЗАЦІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ XIX
– НА ПОЧАТКУ XX ст. «ПРОБУДЖЕННЯ АЗІЇ»

Розділ 4. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX ст.)

Розділ 5. РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ І ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ (КІНЕЦЬ XVIII –
ПОЧАТОК XX ст.)

Узагальнення до курсу.

ОСНОВНІ ІДЕЇ, ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ «ДОВГОГО» XIX СТОЛІТТЯ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. 9 клас

Структура курсу

ВСТУП. «ДОВГЕ» XIX СТОЛІТТЯ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ:
ТЕРИТОРІЯ, НАСЕЛЕННЯ, ВЛАДА

Розділ 1. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ
НАПРИКІНЦІ XVIII – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст.

Розділ 2. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ АВСТРИЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

НАПРИКІНЦІ XVIII – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст.

Розділ 3. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ
КІНЦЯ XVIII – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX ст.

Розділ 4. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ
В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст.

Розділ 5. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ
В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст.

Розділ 6. УКРАЇНА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ
МОДЕРНІЗАЦІЇ

Розділ 7. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ
В СЕРЕДИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX ст.

Пояснювальна записка

Навчання історії спрямоване на реалізацію загальної **мети базової середньої освіти**, яка полягає в розвитку та соціалізації особистості учениць/учнів, формуванні їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєвих навичок, здатності до саморозвитку і самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник закладу загальної середньої освіти – це патріотка/патріот України, яка/який знає її історію; носіи ка/носіи української мови, культури, яка/який поважає культуру інших народів, вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) і однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському і особистому житті, здатна/здатний до підприємливості і ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно і доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Процес консолідації української політичної нації, що відбувається в умовах російсько-української війни і особливо після широкомасштабного російського військового вторгнення, яскраво підтверджує важливість шкільної історичної освіти.

МЕТА ШКІЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ

Метою шкільної історичної освіти є: а) формування вільної особистості, яка визнає національні та загальнолюдські цінності і керується морально-етичними критеріями та почуттям громадянської відповідальності у своїй поведінці; б) виховання засобами історії громадянської свідомості, зорієнтованої на патріотичне почуття приналежності до власної держави та до її спільних історичних, політичних і культурних цінностей, а також відстоювання свободи і демократії, єдності та злагоді в суспільстві; в) прищеплення толерантності і поваги до різних поглядів, релігії, звичаїв і культур, уміння знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей.

Ця мета має конкретизуватися в **комплексі завдань**, з яких пріоритетними є:

- ❑ поглиблення інтересу до історії як сфери знань і навчального предмета, розвиток мисленнєвих здібностей та умінь, необхідних для розуміння сучасних викликів;
- ❑ набуття системних знань про факти, події, явища, тенденції в історії України та світу з позиції: цінності життя людини і людської гідності, досвіду українського державотворення, утвердження єдності українського народу та соборності українських земель, європейських культурних і правових традицій;
- ❑ розвиток історичного, критичного та творчого мислення, здатності розуміти загальний хід історичного процесу та проблем, що постають перед країною та світом;
- ❑ усвідомлення національних інтересів, непорушності кордонів української держави, необхідності захисту суверенітету, територіальної цілісності в умовах реальних військово-політичних, інформаційних та інших викликів;
- ❑ долучення до духовних і культурних надбань, історико-культурних традицій українського і інших народів;
- ❑ сприяння формуванню політичної та правової культури, громадянської самосвідомості, пошани до державної символіки України в гармонії з національними та загальнолюдськими цінностями.

Реалізація мети шкільної історичної освіти здійснюється через розвиток основних складових історичної свідомості: а) накопичення знань про основні події, явища та процеси, їхні давніші та сучасні інтерпретації; б) оволодіння способами розумових дій, необхідних для осмислення минулого, досягнення

сучасного і прогнозування майбутнього, в) усвідомлення важливості демократичних цінностей та їх дотримання на практиці.

Обов'язкові результати шкільної історичної освіти передбачають, що учениця/учень:

- ❑ мислить історико-хронологічно, орієнтується в історичному часі, встановлює причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни і тривалість у житті суспільства (**хронологічна компетентність**);
- ❑ мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища (**просторова компетентність**);
- ❑ мислить критично, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання (**інформаційна компетентність**);
- ❑ мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їхні інтерпретації (**логічна компетентність**);
- ❑ усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації (**аксіологічна компетентність**).

Зміст історичного матеріалу базується на таких пріоритетах: науковість, національна спрямованість, хронологічна послідовність, логічність, людський вимір історії, постановка проблемних навчальних завдань, полікультурність; органічне і оптимальне дотримання пропорції між суспільно-політичним, соціально-економічним, культурним та духовним складниками історичного процесу, загальнонаціональною історією, історичним краєзнавством, регіоналістикою і локальною історією; виокремлення історії повсякдення, мікроісторії та особливостей трансформації рівня життя населення відповідно до подій, що відбувалися в Україні та світі.

ЗМІСТОВІ НАГОЛОСИ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ

Політичні, економічні, соціальні і культурні виклики, що виникли у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України, зумовили необхідність змін у чинних навчальних програмах з історії для закладів загальної середньої освіти, щоби не лише доповнити наявний матеріал інформацією про останні події, а й урахувати нові історіографічні напрацювання та увиразнити наскрізні сюжетні лінії з минулого, що дають змогу пояснити сучасні події. А саме:

- ❑ відображено історію Русі-України, Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»), українських земель у середині XIV – початку XVI ст. відповідно до здобутків сучасної зарубіжної та української історіографії;
- ❑ переформатовано концептуально зміст ранньомодерної історії України, з огляду на загальну потребу зв'язати між собою досвіди перебування українських земель у складі Речі Посполитої та Вісцька Запорозького / Гетьманщини, як генетично споріднених у розрізі державних інституцій, політичної культури, економіки, культури і повсякденного життя;

- 2 впроваджено поняття-концепт «Козацька революція середини XVII ст.», який краще відповідає сутності цього явища і протягом останнього десятиліття дедалі впевненіше набуває визнання в українській та світовій історіографії;
- 2 осучаснено зміст історії України «довгого» XIX ст., де зацентровано на процесах українського націєтворення і націєствердження;
- 2 переформатовано концептуально зміст історії України XX ст., з огляду на необхідність урахування провідної тенденції століття – розпаду імперії і постання національних держав;
- 2 при висвітленні Української революції зроблено особливи наголос на подіях 1917–1918 рр., зацентровано закономірність постання національної держави – Української Народної Республіки;
- 2 внесено до програми погляд на СРСР як на державу, де імперський спосіб організації влади поєднувався з тоталітарним режимом, та на Україну в складі СРСР як залежну територію;
- 2 увиразнено геноцидну сутність Голодомору як наслідку одночасної дії комуністичної та імперської практик; ширше представлено приклади проявів політики творення голоду в Світі;
- 2 наголошено відповідальність правлячих режимів двох тоталітарних імперій – СРСР і нацистської Німеччини – за вчинення в Україні масових репресій та геноцидів (Голодомору, Голокосту, геноциду народу рома, депортації кримськотатарського народу), інших злочинів;
- 2 зорієнтовано школярів на вивчення не лише інструментів насильства, якого в XX ст. зазнавали українці, а й масового опору йому;
- 2 підкреслено закономірність розпаду СРСР як імперії та відновлення незалежної національної держави – України, а також її державотворчу спадкоємність від Української Народної Республіки, правонаступництво сучасної України з УНР і УРСР;
- 2 увиразнено антропологічний вимір історії, сконцентровано увагу на проблемах ідентичності, змін суспільної свідомості, повсякдення, стратегії виживання;
- 2 зроблено наголос на передумовах формування, консолідації впродовж XX – початку XXI ст. української громадянської (політичної) нації, підкреслено важливість історичного і культурного досвіду усіх народів, що проживали в минулому і мешкають нині на теренах України;
- 2 ширше представлено роль і культурні надбання української діаспори як невід'ємної частини Українського народу;
- 2 розширено просторові контексти української історії, з української перспективи осмислено сюжети світової історії (як-от: внесено сюжет про національне державотворення в Білорусі, країнах Балтії та Закавказзя);
- 2 передбачено окремим навчальним блоком розгляд сучасної Росії з української точки зору, зокрема її історичного коріння;
- 2 запроваджено нові поняття та терміни, актуальні для розуміння сучасності (наприклад, «доктрина “руського міра”», «рашизм» тощо);
- 2 звернуто увагу на необхідність ширшого використання пізнавальних і виховних можливостей історичної біографістики, краєзнавства, локальної історії, мікроісторії. **Сьогодні Україна переживає найважчі випробування за весь період незалежності.** Повномасштабна війна, яку 24 лютого 2022 р. розпочала Російська Федерація, спрямована насамперед проти української державності та має виразні ознаки геноциду Українського народу. Складовою геноциду є намагання

путінського режиму знищити українців як політичну націю, зруйнувати не тільки українські міста і села, а й українську історичну пам'ять, знищити національну ідентичність.

У веденні цієї варварської війни путінський режим особливу роль приділяє фальсифікації історії та пропаганді ідеї «руського міра», підтримуючи російську імперську свідомість та збуджуючи шовіністичні настрої. Тому, в умовах протистояння агресивній антиукраїнській пропаганді, особливе значення має збереження та розвиток української історичної освіти та подальше формування в української учнівської молоді почуттів патріотизму, усвідомлення загальнолюдських цінностей та несприйняття імперської і шовіністичної ідеології. При цьому українська історична освіта має не відбивати ідеологічні атаки з боку путінського режиму, а послідовно продовжувати формування в учнівства національної історичної пам'яті, усвідомлення єдності України та Українського народу з Європою, прихильності правам людини та демократичним цінностям.

Із цього погляду програма допускає зміну поняття «радянський» на «совєтський» у контекстах, що вказують на: 1) неприйнятність для України і нав'язані керівним центром СРСР/СССР політичні, економічні, соціальні та культурні практики (напр., світогляд «совєтської людини», «совєтизація», «концепція “совєтського народу”»); 2) негативізацію, спотворення більшовиками (комуністами) понять «ради», «радитися», «народовладдя». У програмі здебільшого зразки таких заміन запропоновано під час першого вживання понять. Надалі вони зазвичай не повторюються, щоб не переобтяжувати змістову та компетентнісну складові таблиць.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ УЧНІВСТВА

Програма складається з Пояснювальної записки, Навчальних програм із структурованими за розділами очікуваними результатами навчально-пізнавальної діяльності учениць/учнів і змістом навчального матеріалу як основи для досягнення цих результатів, а також Додатків. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності зорієнтовані на формування відповідних компетентностей і викладені через знання, розуміння і уміння, які відповідають знаньєвому, смислового і діяльнісному компонентам. Ціннісний компонент (зважаючи на особливості історичного матеріалу) окремо за розділами не описується, позаяк відображений у компонентах ключових компетентностей і актуалізується через знання, розуміння і уміння наскрізно в межах усіх розділів.

Зміст кожного розділу програми містить перелік історичних сюжетів, умовно розділених на окремі заняття. Вчительство, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки учениць/учнів, має можливість самостійно визначати назву теми, кількість і перелік питань до кожного уроку залежно від умов організації навчального процесу, пізнавальних можливостей школярів/школярок, класу та індивідуального підходу вчительки/вчителя до навчання. До кожної теми подано орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт, у деяких випадках – рекомендований (але не вичерпний) перелік історичних подій, об'єктів і джерел для організації навчальної роботи. Це не виключає залучення інших джерел та

пізнавальних завдань, водночас зберігається загальна спрямованість роботи відповідно до компетентнісного підходу.

У програмі немає розподілу навчальних годин за розділами. У межах загальної річної кількості годин учительство може самостійно визначати час для роботи над кожним розділом програми, але не порушуючи при тому повноти завдань, визначених як результати і зміст навчально-пізнавальної діяльності. Тематика практичних і творчих робіт укладена таким чином, аби диференціювати завдання в класі за рівнем складності. Для підвищення ефективності навчання, зокрема розподілу навчального часу, програма пропонує синхронізувати вивчення історії України та всесвітньої історії в 7–11 класах. Рекомендовану послідовність роботи над проблематикою історії України та всесвітньої історії за розділами наведено в таблиці наприкінці Пояснювальної записки.

Організацію навчально-пізнавальної діяльності учениць/учнів за цією програмою учителька/учитель відображає у власному календарно-тематичному плані або в робочій програмі, які затверджує керівник навчального закладу. Робочу програму вчителька/учитель укладає тоді, коли хоче вибудувати в межах навчальної програми свій алгоритм роботи з учнівством, зокрема акцентувати на певних навчальних цілях, змістових елементах, змінити послідовність вивчення матеріалу, додати матеріал з історії рідного краю, доповнити тематику практичних і творчих робіт тощо.

Практичні роботи є обов'язковими для кожного розділу програми. Вони можуть відбуватися в різних формах: не лише на окремі ланці уроку (для вивчення нового матеріалу, узагальнення, закріплення тощо), а і протягом усього уроку (лабораторно-практичне заняття). Ця робота може виконуватися за вибором як учительства, так і учнівства, як у класі, так і вдома, але з обов'язковою презентацією її результатів на занятті. Організація лабораторно-практичних занять передбачає певну динаміку, яка полягає у збільшенні в кожному наступному класі лабораторного (обсяг, складність, характер і види джерел) і практичного (урізноманітнення способів діяльності) складників, ступеня самостійності учнівства (від виконання роботи за допомогою вчительки/вчителя за докладною інструкцією до самостійного виконання загального завдання). За основними видами діяльності практичні роботи поступово змінюють свій характер від описових і частково-аналітичних до переважно аналітичних.

У визначенні результатів навчально-пізнавальної діяльності програма робить наголос на діяльнісному компоненті. На думку укладачок/уладачів, ефективність навчання залежить передусім від залучення учнівства до різноманітних видів діяльності, що дає змогу йому успішніше оволодівати суспільним досвідом і, як наслідок, забезпечує соціальну активність особистості, її спрямованість на творчу діяльність. Тому, зокрема в 10–11 класах, до кожного розділу подано теми, які можуть бути розкриті під час виконання навчальних проєктів, написання есе, а також – у багатьох випадках – пропозиції щодо можливості використання міжпредметних зв'язків. Учителька/учитель на свій розсуд може обирати (змінювати/коригувати/ доповнювати) теми, а також досліджувати їх у різний спосіб, залежно від умов організації навчального процесу, пізнавальних можливостей школярства, класу і індивідуального підходу вчительства до навчання. Рекомендовані проєкти спрямовані на розвиток творчо-пошукових умінь і навичок. Головним критерієм успішності роботи вчительки/вчителя за цією

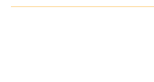
програмою є не так змістова повнота, як уміння налагодити творчу роботу учнівства з орієнтацією на формування ключових і предметних компетентностей.

ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ І ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ В РОЗРІЗІ КЛАСІВ

Клас	Навчальний предмет	Кількість годин
9	Всесвітня історія	35
	Історія України	52

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.

9 клас
(35 годин)

Розділ 1. ЄВРОПА В ЧАС ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА НАПОЛЕОНІВСЬКИХ ВІЙН (7 год.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

❑ хронологічні межі й періодизацію Французької революції, час існування імперії Наполеона I, дату Віденського конгресу й утворення «Священного союзу»; ❑ напрямки походів Наполеона I.

Розуміти:

❑ причинний зв'язок між ідеями епохи Просвітництва, кризою «старого порядку» і революцією у Франції;
❑ Французьку революцію як поштовх до модернізації в соціальній та культурній сферах життя Європи;
❑ поняття «конституції на монархія».

Уміти:

❑ показати на карті напрямки походів Наполеона I й територіальні зміни, пов'язані з наполеонівськими війнами та рішеннями Віденського конгресу;
❑ розкрити передумови й сутність Французької революції;
❑ визначити вплив Французької революції й політики Наполеона I на розвиток європейських країн;
❑ пояснити причини краху наполеонівської імперії, наслідки рішень Віденського конгресу;
❑ обґрунтувати судження про історичне значення Декларації прав людини і громадянина, Цивільного кодексу Наполеона, діяльності Жоржа-Жака Дантона, Максиміліана Робесп'єра, Наполеона I Бонапарта.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

❑ Підготувати есе на тему «Права людини і громадянина в якобінській Франції», «Утвердження принципів громадянського рівноправ'я: від Декларації прав людини і громадянина до Цивільного кодексу Наполеона» та ін.
❑ На основі аналізу доступних джерел укласти історичний портрет діяча Французької революції (на вибір учительки/учителя).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

діяльності:

Криза «старого порядку» (французьке суспільство наприкінці XVIII ст., доба Просвітництва). Французька революція кінця XVIII ст. Консульство та імперія у Франції. Історичне значення Французької революції. Віденський конгрес. «Священний союз».

Розділ 2. ЄВРОПА ТА АМЕРИКА В ДОБУ РЕВОЛЮЦІЙ І НАЦІОНАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ (1815–1870 рр.) (8 год.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

дати Липневої революції у Франції, збройного виступу декабристів у Росії, «Весни народів», об'єднання Італії та Німеччини, Громадянської війни в США, час розгортання чартистського руху, здобуття незалежності країнами Латинської Америки, Східної (Кримської) війни.

Розуміти:

поняття «аболіціонізм», «Весна народів», «ідеологія», «індустріальне суспільство», «західники», «карбонарії», «консерватизм», «лібералізм», «націоналізм», «нація», «парламентська демократія», «професія», «співка», «реставрація», «слов'янофілі», «соціалізм», «чартистський рух».

Уміти:

- пояснити вплив індустріальної революції в Західній Європі на суспільний розвиток світу;
- схарактеризувати політичний і соціально-економічний розвиток країн Європи та Америки в першій половині XIX ст., соціальну структуру європейських суспільств, зміни в повсякденному житті;
- простежити становлення парламентської демократії в Європі;
- визначити передумови і наслідки «Весни народів», об'єднання Італії та
- обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Авраама Лінкольна, Джузеппе Гарібальді, Камілло Кавура, Отто фон Бісмарка, Сімона Болівара.

Німеччини, Громадянської війни та «Реконструкції» в США;

- визначити причини формування національно-визвольних рухів у країнах Європи, національні особливості і наслідки революції 1848–1849 рр.; Індустріальна революція в країнах Західної Європи та її наслідки. Парламентаризм. Спроби осмислення нової дійсності. Консерватизм, лібералізм, соціалізм. Національна ідея (націоналізм). Повсякденне життя. Парламентські реформи у Великій Британії. Чартизм. Велика Британія – «мастерня світу». Зовнішня і колоніальна політика Великої Британії. Франція в період Реставрації Бурбонів. Революція 1830 р. Липнева монархія. Австрійська імперія доби Клементина фон Меттерніха. «Весна народів». Революції 1848–1849 рр. в Західній і Центральній Європі. Національні рухи слов'янських народів. Об'єднання Німеччини та Італії. Суспільні рухи в Російській імперії в першій половині XIX ст. Громадянська війна у США і «Реконструкція» Півдня. Утворення незалежних держав у Латинській Америці (оглядово).

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт

- Підготувати аналітичну записку (після пояснень учительки/учителя і відповідно до запропонованої нею/ним схеми) про суспільні наслідки індустріальної революції, зміни в житті та побуті різних верств населення в XIX ст., інше (на вибір учительки/учителя).

- ☐ На основі аналізу доступних джерел укласти історичний портрет лідера національного руху (на вибір учительки/учителя).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 3. МОДЕРНІЗАЦІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

«ПРОБУДЖЕННЯ АЗІЇ» (12 год.)

У результаті навчально-пізнавальної **Зміст навчально-пізнавальної**

діяльності учениці/учні зможуть: **діяльності:**

Знати:

- ☐ час парламентських реформ у Великій Британії, «великих реформ» у Росії, «доби Меи дзі» в Японії, Молодотурецької і Сінхайської революції;

- ☐ дати утворення дуалістичної Австро-Угорщини, Російської революції, століпінських реформ. **Розуміти:**

- ☐ вплив результатів французько-пруської війни на суспільний розвиток Франції та Німеччини;

пояснити поняття «антимонопольне законодавство», «гомуль», «дискримінація», «домініон», «дуалістична монархія», «експансіонізм», «індустріалізація», «картель», «колоніальна імперія», «монополія», «пробудження Азії», «сегрегація», «синдикат», «суфражизм», «трест», «фемінізм».

Уміти:

показати на карті напрямки колоніальної експансії і колоніальні володіння Великої Британії, Франції та Німеччини, території незалежних держав на Балканах, Японію, Китай, Османську імперію;

охарактеризувати тенденції суспільно-політичного та економічного розвитку країн Європи та Північної Америки, парламентські реформи у Великій Британії, «великі реформи» в Російській імперії, особливості розвитку Австро-Угорщини;

визначити причини і наслідки індустріалізації, монополізації провідних галузей економіки, переходу Німецької Монополізація економіки. Зростання ролі держави в суспільному житті. Завершення імперії до «світової політики», впровадження антитрестівського законодавства в США, російських

формування індустріального суспільства в розвинених країнах світу. Французько-пруська війна та її наслідки. Третя республіка у Франції. Німецька імперія. Перехід Німеччини до «світової політики». Втрата Великою Британією промислової першості. Посилення колоніальної експансії. Голод в Ірландії 1845–1849 рр. Ліберальні реформи Девіда Ллойд Джорджа. Економічне піднесення США. Анти трестівське законодавство. Експансіонізм. Режим сегрегації в південних штатах. «Справедливий курс» Теодора Рузвельта. «Нова демократія» Вудро Вільсона. «Великі реформи» в Росії. Колоніальна політика Російської імперії. Революція 1905–1907 рр. Століпінські реформи. Австро-Угорщина – дуалістична монархія. Утворення нових незалежних держав на Балканах. «Доба Меї дзі» в Японській імперії. Початок японської територіальної експансії. Сінхайська революція. Спроби модернізації Османської імперії.

реформ 1860–1870-х рр., Російської революції 1905–1907 рр., століпінських реформ, національних рухів слов'янських народів;

- 2 пояснити причини відмінностей у темпах розвитку країн Європи та Америки, сутність революції Мейєр, Молодотурецької і Сінхайської революції;
- 2 обґрунтувати судження про історичне значення діяльності королеви Вікторії, Девіда Ллойд Джорджа, Жоржа Клемансо, Олександра II, Отто фон Бісмарка, Сунь Ятсена, Теодора Рузвельта, Франца-Йосифа I.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- 2 Укласти порівняльну таблицю реформаторських заходів, які здійснювали під впливом модернізаційних процесів у XIX – на початку XX ст. уряди Росії, Австро-Угорщини, Німеччини, Франції, Великої Британії, Італії (на вибір учительки/учителя).
- 2 Підготувати пояснення, чому впродовж XIX ст. відбулася еволюція європейського соціалістичного руху від радикальних до поміркованих форм і легальної парламентської діяльності.
- 2 На підставі доступних текстових і візуальних джерел підготувати замітку (репортаж) про суперечливі наслідки колоніальної політики для метрополії і країн Азії та Африки.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 4. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX ст.) (3 год.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть: **діяльності:**

Знати:

☐ час створення Троїстого союзу і Антанти.

Розуміти:

☐ поняття «військово-політичний союз/ блок», «геополітика», «метрополія», «мілітаризація».

Уміти:

☐ показати на карті країни Троїс того союзу и Антанти, колоніальні володіння і

сфери впливу великих держав (метрополіи);

☐ характеризувати основні тенденції міжнародних відносин у другій половині XIX – на початку XX ст.;

☐ пояснити причини міжнародних криз і збройних конфліктів початку XX ст., створення військово-політичних блоків;

☐ визначити наслідки боротьби європейських держав, США та Японії за перерозподіл світу;

☐ пояснити місце України в геополітичних стратегіях Російської, Німецької, Австро-Угорської імперії на зламі XIX– XX ст.

Орієнтовне завдання для практичних і творчих робіт:

☐ Простежити (за доступними історичними джерелами) динаміку міжнародних відносин у другій половині XIX – на початку XX ст., результати міркувань представити в резюме.

Узагальнення.**Тематичний контроль.**

Розділ 5. РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ І ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX ст.) (4 год)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть: **Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Міжнародні відносини наприкінці XIX ст.

Утворення військово-політичних блоків

– Троїстий союз і Антанта. Початок

боротьби за переділ колоніального світу.

Міжнародні кризи та збройні конфлікти

на початку XIX ст. Україна в

геополітичних планах Російської,

Німецької, Австро-Угорської імперії на

зламі XIX–XX ст.

Знати:

❑ важливі для сучасності наукові і технічні винаходи, здієсні впродовж «довгого» XIX ст.;

❑ найвідоміші правові пам'ятки кінця XVIII – початку XX ст.;

❑ основні наукові і культурні центри Європи та США. **Розуміти:**

❑ тенденції розвитку культури, основні стилі мистецтва, зміни в житті та світогляді людей упродовж «довгого» XIX ст.;

❑ поняття «еклектика», «імпресіонізм», «класицизм», «масове виробництво», «масова культура», «модерн», «реалізм», «романтизм».

Уміти:

❑ характеризувати досягнення науки і техніки, духовної культури в провідних країнах світу, зміни у світогляді і повсякденному житті;

❑ визначити прояви взаємодії культур народів Європи, Америки, Азії та Африки.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

❑ Підготувати презентацію «Повсякденне життя людей на початку XX ст.».

❑ Зібрати і укласти в таблиці перелік фактів, які свідчать про зародження в XIX ст. масової культури / масового виробництва.

Міжпредметні зв'язки:

❑ 9 клас. Зарубіжна література. Розділ: *Бароко і класицизм*. Тема: *Бароко як доба і художній напрям у європейській літературі й мистецтві. Видатні представники європейського бароко та їхні здобутки* (Учениця/учень розповідає про чинники формування класицизму, розрізняє істинні та фальшиві цінності, розуміє необхідність шанобливого ставлення до людини незалежно від її соціального стану).

❑ 9 клас. Зарубіжна література. Розділи: *Просвітництво, Романтизм, Реалізм* (Учениця/учень розуміє специфіку сприйняття дійсності та цивілізації них зрушень в умовах модернізації них процесів XIX ст.).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Узагальнення до курсу. ОСНОВНІ ІДЕЇ, ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ «ДОВГОГО» XIX СТОЛІТТЯ (1 год.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

❑ хронологічні межі «довгого» XIX ст. і його внутрішню періодизацію;

Урізноманітнення форм і напрямів освіти. Університет як автономна інституція. Поява вищих навчальних закладів технічного профілю. Наукові і технічні досягнення. Література та мистецтво. Зародження масової культури. Масове виробництво. Науково-технічна революція зламу XIX–XX ст. та її вплив на людину і суспільство. Зміни у вигляді міст і сіл. Одяг. Індустріальні та традиційні суспільства. Емансипація.

❑ взаємопов'язаність і взаємозалежність процесів господарського, соціального, політичного і культурного розвитку українського

та інших європейських суспільств у XIX ст.

Розуміти:

- 📌 поняття «модернізація».

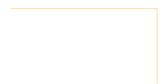
Уміти:

- 📌 *схарактеризувати основні тенденції політичного, соціально-економічного та культурного розвитку світу впродовж «довгого» XIX ст.;*
- 📌 *визначити внесок українського суспільства в загальноєвропейську культурну спадщину XIX ст.;*
- 📌 *зіставити типові явища і процеси європейської та української історії в XIX – на початку XX ст.;*
- 📌 *оцінювати історичні події XIX ст. з позиції формування «першого покоління» прав і свобод людини;*
- 📌 *висловлювати судження щодо значення «довгого» XIX ст. для подальшого розвитку світу.*

«Довге» XIX століття: основні ідеї, здобутки, виклики. Особливості української історії XIX ст. Внесок українського суспільства в загальноєвропейську культурну спадщину XIX ст.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.

9 клас
(52 години)

ВСТУП. «ДОВГЕ» ХІХ СТОЛІТТЯ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ: ТЕРИТОРІЯ, НАСЕЛЕННЯ, ВЛАДА (4 год.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- ❑ хронологічні межі та ознаки Нового часу, час включення українських територій до складу Російської та Австрійської імперії;
- ❑ адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської та Австрійської імперії;
- ❑ чисельність, соціальний і національний склад населення України в ХІХ ст.

Розуміти:

- ❑ поняття: ««довге» ХІХ століття», «модернізація», «національне відродження»;
- ❑ головні цілі та сутність політики Російської та Австрійської імперії на території України;
- ❑ зумовленість густоти zalюднення природно-географічними та економічними чинниками;
- ❑ вплив подій (зокрема Французької революції 1789 р.) і тенденції європейської історії на розвиток України;
- ❑ ХІХ століття як час суспільної модернізації, соціальних і національних рухів у Європі;
- ❑ модернізацію як перехід від традиційного аграрного до сучасного індустріального та урбанізованого суспільства.

Уміти:

- ❑ пояснити чинники та механізми змін у чисельності, соціальному і національному складі населення України.

діяльності:

- ❑ обґрунтувати хронологічні межі історичного («довгого») ХІХ ст.;
 - ❑ показати на карті українські території в складі Російської та Австрійської імперії;
 - ❑ схарактеризувати політичне і соціальне становище України на зламі ХVІІІ–ХХ ст.;
- Ранній і Новий час в історії України: здобутки і втрати. Відлуння європейських подій ХVІІІ ст. в Україні. Вплив Французької революції на ідеї того часу. Між двома імперіями: Україна на політичній карті Європи на зламі ХVІІІ–ХІХ ст. Адміністративно-територіальний устрій українських територій у складі Російської та Австрійської імперії. Російське самодержавство як політична система.
- Українська територія та її zalюдненість: чисельність, соціальний і національний склад населення. Іншоетнічні групи на українській території: поляки, росіяни, кримські татари, євреї, німці та ін. Запровадження «смуги осілості» для євреїв підросійської України.
- «Довге» ХІХ століття: період модернізації та національних рухів у Європі. Ознаки модернізації. Україна в ХІХ столітті: між традиційним укладом життя та викликами модернізації.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- 2 Підготувати повідомлення (або есе) про європейські зв'язки України в Ранній Новий час.
- 2 Зіставити (усно або письмово) оглядові карти з історії України, зокрема адміністративно-територіального устрою: станом на середину XVIII ст. і на початок XIX ст.

Міжпредметні зв'язки:

- 2 9 клас. Українська мова. Розділ: *Складне речення, його ознаки*. Тема: *Складносурядне речення, його будова й засоби зв'язку* (Учениця/учень пише есе «Які новітні засоби вияву творчості: на папері, полотні, у блогосфері – мені найбільше імпонують?»).

Розділ 1. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ XVIII – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст. (8 год.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- 2 назви і час існування козацьких формувань: Задунайська Січ, Азовське козацьке військо, Чорноморське/Кубанське козацьке військо; час початку індустріальної революції в Україні, польського Листопадового повстання, діяльності Кирило-Мефодіївського братства.

Розуміти:

- 2 поняття: «індустріальна революція (промисловий переворот)», «національна ідентичність», «національний рух» («національне відродження»);
- 2 вплив індустріальної революції на розвиток міст, торгівлі, транспорту, соціальну структуру суспільства;
- 2 роль Харківського і Київського університетів як центрів українського національного відродження;
- 2 вплив польського національно-визвольного руху на суспільні настрої в Україні;
- 2 програмні положення та ідейні засади діяльності Кирило-Мефодіївського братства;
- 2 зв'язки між соціальними і національними рухами.

Уміти:

- 2 показати на карті зміни української території наприкінці XVIII – у першій

діяльності:

половині XIX ст., місця діяльності політичних і національно-культурних організацій, території, охоплені соціальними протестами;

- 2 характеризувати політичний і соціально-економічний стан підросійської України, особливості першого Новоросійського порядку: імперське освоєння українського простору. Козацтво після ліквідації Запорозької Січі та Гетьманщини. Чиновницький апарат у відносинах з центральною імперською владою і місцевим населенням.

Французько-російська війна 1812 р. та план Наполеона I щодо Східної Європи. Українські ополченські полки в російській армії та мешканці України на боці Наполеона I в легіоні Яна Домбровського.

Соціальні та економічні зміни: криза кріпосницької системи, розмивання станових перегородок. Шляхетсько-дворянська верства. Життя сільської громади. Міщани: ремісники, торговці, підприємці. Початок індустріальної революції. Нова модель соціально-економічного розвитку Півдня України. Порто-франко Одеси.

Початок українського національного руху («національне відродження»): козацько-старшинський етап.

Асимілятори і традиціоналісти. Новгород-Сіверський гурток автономістів. Харківський осередок українського руху.

Формування сучасної національної ідентичності. Нове покоління українських патріотів: Микола Костомаров, Пантелеимон Куліш, Тарас Шевченко. Кирило-Мефодіївське братство та ідея все слов'янської республіки- федерації.

Нації та націоналізм у сприйнятті людей XIX століття. Політичне та етнічне розуміння нації. Соціальні та політичні рухи. Польське повстання 1830–1831 рр. і його наслідки для України. «Українське питання» в багаченні російської влади і громадськості. Імперська «теорія етапу індустріальної революції, розгортання українського національного руху, діяльність Кирило-Мефодіївського братства;

пояснити вплив індустріальної революції на соціально-економічний розвиток України, значення діяльності Кирило-Мефодіївського братства для національного руху;

визначити розбіжності в цілях українського, польського (національних) і російського (опозиційного до самодержавства) рухів на території України;

обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Котляревського, Миколи Костомарова, Пантелеїмона Куліша, Тараса Шевченка. офіційної на родності» («православ'я – самодержавство – народність»). Ліквідація Греко-католицької церкви в Російській імперії.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт

- Проаналізувати (усно або письмово) програмні документи Кирило-Мефодіївського братства під кутом зору відображення в них минулого/майбутнього України або/і з позиції формування прав і свобод людини.
- Проаналізувати (усно або письмово) літературні твори Тараса Шевченка в контексті розвитку українського національного руху.

Міжпредметні зв'язки:

- 9 клас. Українська література. Розділ: *Українська література доби Ренесансу і доби Бароко*. Тема: *«Історія русів»* (Учениця/учень розуміє значення «Історії русів» для української культури цього часу).
- 9 клас. Українська література. Розділ: *Нова українська література*. Тема: *Нова українська література. Іван Котляревський. «Енеїда» (скорочено), «Наталка Полтавка»* (Учениця/учень розуміє роль спадщини нової української літератури для національного самоусвідомлення).
- 9 клас. Українська література. Розділ: *Література українського романтизму* (Учениця/учень розуміє зв'язок між ідеями Просвітництва, романтизмом та діяльністю осередків національного відродження в Наддніпрянській Україні).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 2. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ АВСТРИЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ XVIII – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст. (6 год.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть: діяльності:

Знати:

- 2 історичні обставини включення українських територій (Галичини, Буковини, Закарпаття) до Габсбурзької монархії;
- 2 період діяльності «Руської тріи ці», хронологічні межі «Весни народів».

Розуміти:

- 2 поняття: «будителі», «Весна народів», «освічений абсолютизм»;
- 2 причини, які зумовили провідну роль Греко-католицької церкви і духовництва в українському русі Галичини;
- 2 ідейні засади діяльності гуртка «Руська тріи ця», Головної Руської ради;
- 2 історичне значення альманаху «Русалка Дністровая».

Уміти:

- 2 показати на карті Галичину, Буковину і Закарпаття в складі Австрійської імперії;
- 2 характеризувати політичний і соціально-економічний стан українських регіонів у складі монархії Габсбургів, реформи періоду «освіченого абсолютизму» та їхній вплив на українське населення;
- 2 визначити напрями і результати діяльності «Руської тріи ці», досягнення революції 1848–1849 рр., роль грекокатолицького духовництва

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- 2 Підготувати повідомлення про історію альманаху «Русалка Дністровая», про аналізувати його зміст під кутом зору ідеї його та емоції його наповнення, важливого для розвитку національного руху.
- 2 Підготувати уявний допис до газети «Зоря Галицька» з позиції сучасника революції цих подій 1848 р., поборника прав людини.

Міжпредметні зв'язки:

- 2 9 клас. Українська література. Розділ: *Література українського романтизму*. Тема: *Осередки романтичного руху в Західній Україні («Руська трійця»)* (Учениця/учень усвідомлює, що романтик – духовно багата, творча людина. Виховання шанобливого ставлення до засад народної моралі і етики: працелюбності, щирості, любові і поваги до батьків. Краса вірності в коханні).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

в житті західноукраїнського суспільства, особливості українського руху в Закарпатті та Буковині;

- 2 обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Могильницького, Лук'яна Кобилиці, Маркіяна Шашкевича, Олександра Духновича.

Адміністративно-територіальний устрій українських регіонів у складі Австрійської імперії. Соціальний та етнічний склад населення. Організація імперської влади. Реформи Марії Терезії та Йосифа II. «Освічений абсолютизм».

Початки українського національного руху в Австрійській імперії. Закарпатські «будителі». Товариство галицьких греко-католицьких священників. Національна діяльність Греко-католицької церкви. Гурток «Руська трійця». Дискусія про абетку (кирилиця чи латиниця) в Галичині.

«Весна народів» та суголосні їй події в Галичині, Буковині і Закарпатті в 1848–1849 рр. Скасування панщини. Перша політична організація українців – Головна Руська рада – та її національна програма. Газета «Зоря Галицька». Українці в австрійському парламенті.

Розділ 3. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ КІНЦЯ XVIII – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX ст. (6 год.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати: діяльності:

Знати:

дати відновлення діяльності Львівського університету, заснування університетів у Харкові та Києві, ліцеїв у Кременці, Одесі, гімназії вищих наук у Ніжині, виходу друком «Енеїди» Івана Котляревського, «Кобзаря» Тараса Шевченка.

Розуміти:

поняття: «класицизм», «національна культура», «романтизм»;

гасло «пробудження/відродження» (мови, традиції тощо) як поштовх до національних рухів народів, які не мали власної державності;

суперечності розвитку української культури під впливом модернізації цих процесів і політики Росії та Австрії імперії ;

причинно-наслідковий зв'язок між модернізації ними процесами та змінами в житті і побуті людини;

значення історичних пам'яток, фольклору і етнографії, літературних та історичних творів у становленні української національної ідентичності.

Уміти:

схарактеризувати розвиток освіти, науки і культури в Україні і, формування нової української літератури та сучасної літературної мови;

визначити особливості розвитку освіти, науки і культури, причини і наслідки культурних зрушень, особливості повсякденного життя;

пояснити зумовленість культурних процесів потребами національного розвитку, суперечливі наслідки модернізації цих процесів для розвитку національної освіти і культури;

Повсякденне життя сільського і міського населення. Сільська та міська забудова (приватний і громадський простори). Житло і побут дворян (шляхтичів), купців, міщан, селян. Одяг. Гігієна. Емансипація селянства. Становище жінки.

Умови розвитку освіти і культури в Україні. Імперська політика в галузі освіти і науки. Університети в Україні (Львівський, Харківський, Київський): освітнє, наукове, соціальне та політичне призначення. Елітарні навчальні заклади університетського типу: Кременецький лицей, Рішельєвський лицей в Одесі, Ніжинська гімназія вищих наук князя Безбородька. Інтелектуальні співтовариства.

Становлення сучасної української літературної мови. «Енеїда» Івана Котляревського – перший твір нової української літератури. Націєтворча роль літературних та історичних праць. Темати та образи української романтичної літератури та історичної белетристики. Тарас Шевченко і його «Кобзар».

Музика, театр, образотворче мистецтво та архітектура у світлі культурно-мистецьких течій класицизму і романтизму та розвитку національного руху. Національно-культурне життя поляків, росіян, євреїв, німців, кримських татар на теренах України. Єврейські «штетли».

- 2 розпізнати й описати пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва, створені під впливом художніх принципів класицизму і романтизму;
- 2 узагальнити діяльність Василя Каразіна, Григорія Квітки-Основ'яненка, Івана Котляревського, Миколи Гоголя, Михайла Максимовича, Михайла Остроградського, Пантелеймона Куліша, Петра Гулака-Артемовського, Тараса Шевченка.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- 2 Підготувати мініпроект про повсякденне життя мешканців України (селян, міщан, торговців, поміщиків) у першій половині XIX ст.
- 2 Підготувати і здійснити віртуальну мандрівку «Пам'ятки образотворчого мистецтва та архітектури України першої половини XIX ст.»
- 2 Підготувати план доповіді «Наш край у кінці XVIII – першій половині XIX ст.»

Міжпредметні зв'язки:

- 2 9 клас. Українська література. Розділ: *Тема жіночої долі у творчості Тараса Шевченка.* Тема: «Катерина», «Наймичка», «У нашій раї на землі...» (Учениця/учень шанобливо ставиться до жінки в усіх її іпостасях (жінка-мати, жінка-кохана)).
- 2 9 клас. Українська література. Розділ: *Нова українська література.* Тема: *Іван Котляревський. «Енеїда», «Наталка Полтавка»* (Учениця/учень пояснює алюзію на події історії України, розуміє необхідність відстоювати людську гідність, власні принципи).
- 2 9 клас. Українська література. Розділ: *Пантелеймон Куліш.* Тема: *Пантелеймон Куліш. «Чорна рада»* (Учениця/учень усвідомлює значення ініціативності, наполегливості і працьовитості для досягнення поставленої мети. Прагнення до справедливості, лицарства, щирості, вірності почуттю и обов'язку).
- 2 9 клас. Українська мова. Розділ: *Текст як одиниця мовлення й продукт мовленнєвої діяльності.* Тема: *Текст, його основні ознаки* (Учениця/учень створює текст-розповідь про людину, яку вважає взірцем інтелігентності з поясненням, які чесноти цієї особи є найціннішими для суспільства, план сприйнятого на слух науково-навчального тексту).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 4. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст. (7 год.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- 2 хронологічні межі Східної (Кримської) війни, дати скасування кріпацтва і панщини в Російській імперії,

будівництва залізниці Одеса–Балта, створення Київської громади, Південно-Західного відділу Російського географічного

товариства, «Братства (Братерства) тарасівців», ухвалення Валуєвського циркуляру та Емського указу.

Розуміти:

- ❑ *поняття:* «громадівський рух», «земство», «індустріалізація», «інтелігенція», «урбанізація»;
- ❑ *особливості* проведення «великих реформ» 1860–1870-х рр. на території України;
- ❑ *причинно-наслідкові зв'язки* між аграрними реформами і розгортанням індустріальної революції, розвитком міст, залізничного будівництва, змінами в соціальній структурі населення;
- ❑ *роль* різночинної інтелігенції в розвитку українського національного руху та осучасненні (модернізації) суспільства;
- ❑ *спрямованість* українського руху на формування модерної нації;
- ❑ *вплив* заборонних актів російської імперської влади (Валуєвського циркуляру, Емського указу) на розвиток українського руху;
- ❑ *зародження та поширення* серед єврейської інтелігенції ідеології сіонізму як *основи* збереження єврейської національної ідентичності в умовах посилення з боку імперської влади антисемітських настроїв ;

Україна в контексті міжнародних політичних подій середини XIX ст. Східна (Кримська) війна 1853–1856 рр. як поштовх до реформ у Російській імперії. Українці у Східній (Кримській) війні.

- ❑ культурно-просвітницьке *спрямування* кримськотатарського національного руху.

Уміти:

- ❑ *схарактеризувати особливості* соціально-економічних перетворень в Україні в пореформений період, погляди

Ліквідація кріпацтва та реформи 1860–1870-х рр. Модернізація промисловості і сільського господарства. Торгівля. Втягнення підприємств України в імперський ринок. Урбанізація. Будівельна лихоманка. Зміни в транспортному сполученні: пароплавні компанії і розбудова залізничної мережі. Зміни в соціальній структурі населення. Становлення української інтелігенції. Розширення сфери застосування найманої праці. Формування робітництва. Труднощі адаптації селян до міських умов життя. Українські підприємці. Взаємини між підприємцями і найманими робітниками.

Український національний рух: академічно-громадівський етап. Хлопомани і громадівський рух. Київська громада. Південно-Західний відділ Російського географічного товариства. Молоді громади. «Братство (Братерство) тарасівців». Ідейні основи українського руху: Володимир Антонович і Михайло Драгоманов. Реакція російської громадськості на імперську владу на розвиток українського руху: Валуєвський циркуляр і Емський указ.

Польський, єврейський та кримськотатарський рухи в Україні. Польське повстання 1863–1864 рр. та його наслідки для поляків і українців. Громадсько-політичне та культурне життя єврейського населення. Сіонізм. Кримськотатарське національне відродження.

і діяльність громадівців 1860–1890-х рр.;
❑ визначити причини й наслідки селянської реформи 1861 р., особливості інституційного етапу в розвитку українського руху, значення громадівського руху;

❑ пояснити роль і місце України в господарському житті Російської імперії;

❑ схарактеризувати кримськотатарське національне відродження;

❑ обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Володимира Антоновича, Ісмаїл а Гаспринського, Михайла Драгоманова, Олександра Кониського.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

❑ Проаналізувати політику російської імперської влади в Україні на підставі Валуєвського циркуляру, Емського указу та інших доступних офіційних актів (на вибір учительки/учителя) та підготувати відповідне резюме.

❑ Проаналізувати програмні засади і форми організації українського руху на підставі публікації його лідерів, офіційних документів, спогадів (на вибір учительки/учителя) та підготувати відповідне резюме.

❑ Підготувати повідомлення «Історії успіху: українські підприємці XIX ст.», «Пам'ятки політичної/ правової думки в Україні XIX ст.» та ін.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 5. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст. (6 год.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

❑ дати утворення товариства «Просвіта», Товариства імені Шевченка, Русько-української радикальної партії, Української національно-демократичної партії.

Розуміти:

❑ поняття: «кооперативний рух», «народовці/українофіли», «нова ера», «органічна праця», «радикали», «русофіли/ москвофіли», «український П'ємонт»;

❑ особливості соціально-економічного і політичного розвитку українських регіонів у складі Австро-Угорської імперії.

Уміти:

❑ схарактеризувати мету й діяльність товариства «Просвіта», Товариства імені Шевченка (літературного, а пізніше – наукового);

❑ пояснити роль і місце українських регіонів у господарському житті Австро-Угорської імперії, причини виникнення радикального руху, причини і наслідки трудової еміграції;

❑ роль конституції но-парламентської системи в розвитку національних рухів народів Австро-Угорської імперії (зокрема українського);

❑ визначити напрями діяльності перших українських політичних партій у

- Галичині, мету і наслідки кооперативного руху;
- ❑ історичну зумовленість ідеї «соборної України» – національної єдності підросійських і підавстрійських частин української території;
- Зміни в політичному становищі західноукраїнських регіонів у зв'язку з перетворенням Австрійської імперії на Австро-Угорську, запровадженням конституційно-парламентського устрою та децентралізації. «Українське питання» в політиці австрійської влади. Національно-політичні і культурні течії в українському русі Галичини і Буковини: русофіли («москвофіли») і народовці («українофіли»). Гасло «органічної праці». Налагодження
- ❑ обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Франка, Олександра Барвінського, Юліана Бачинського, Юліана Романчука, Юрія Федьковича.
- контактів Київської громади з галицькими народовцями. Зародження руху у Галичині.
- Зростання української політичної активності. Українсько-польське суперництво в Галичині. Українське представництво в Галицькому сеймі та австрійському парламенті у Відні. Народовська політика «нової ери». Утворення політичних товариств і політичних партій.
- Особливості соціально-економічного розвитку західноукраїнських регіонів. Пореформені (після скасування панщини в 1848 р.) зміни в становищі селянства. Нафтова промисловість Дрогобиччини. Кооперативний рух. Трудова еміграція.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- ❑ Підготувати повідомлення про культурне життя поляків/євреїв/німців (на вибір учительки/учителя) на території України в XIX ст.
- ❑ Скласти порівняльну таблицю розвитку українського руху в Російській та Австро-Угорській імперіях у XIX ст.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 6. УКРАЇНА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ (7 год.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

- Знати:**
- ❑ дати створення Револьюційної української партії (РУП), утворення в Російській імперії Державної думи, проведення виборчої реформи в Австро-Угорській імперії (запровадження загального виборчого права).
- Розуміти:**
- ❑ поняття: «страйки», «народне віче», «монополія», «політизація національного руху», «ксенофобія»;
- ❑ тенденції й протиріччя соціально-економічної та суспільно-політичної модернізації України початку XX ст.;
- ❑ вплив Російської революції 1905–1907 рр. на український національний рух у Російській імперії;

- 2 значення австрійського конституційно-парламентського устрою для розвитку українського руху.

Уміти:

- 2 *схарактеризувати* соціально-економічні зміни в Україні на зламі XIX– XX ст., *діяльність* політичних партій та інших національних організацій, український національний рух у період Російської революції 1905–1907 рр., *боротьбу* українців за реформу виборчої системи в Австро-Угорщині;
- 2 *визначити і пояснити* цілі та особливості проведення в Україні столипінської аграрної реформи;
- 2 *пояснити причини і визначити наслідки* посилення тиску російської влади на український національний рух у 1907–1914 рр.;

Населення України на початку XX ст. Індустріальна модернізація. Міста як осередки великого підприємництва, торгівлі та фінансів. Економічна криза 1900–1903 рр. Розвиток монополії. Регіональна спеціалізація промисловості і сільського господарства. Проведення в Україні столипінської аграрної реформи. Переселенські рухи.

- 2 *обґрунтувати судження* про історичне значення діяльності Євгена Чикаленка, Івана Боберського, Кирила Трильовського, Костя Левицького, Миколи Міхновського, Михайла Грушевського.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- 2 Підготувати доповіді «Українська політична думка: між федералізмом і самостійністю», «Правозахисні аспекти в діяльності лідерів українського національного руху» та ін.
- 2 Спираючись на доступні джерела, встановити залежність між модернізацією повсякденного життя і трудовою еміграцією.
- 2 Укласти порівняльну таблицю «Ідеї автономії та самостійності в програмах українських політичних партій Наддніпрянщини/Галичини».

Український національний рух: політичний етап. Радикалізація руху. Автономістська і самостійницька течії в національному русі. Розбудова політичних партій. Утворення національних організацій культурно-освітнього та військово-спортивного спрямування. «Націоналізація» селянства.

Консолідація української нації. Українці в Російській революції 1905–1907 рр. Боротьба українців за реформу виборчої системи в Австро-Угорській імперії. Українське представництво в російській Державній думі та австрійських парламентських установах – Галицькому сеймі і Державній раді.

Український національний рух і його опоненти в умовах пореволюційної (столипінської) реакції 1907–1914 рр. Товариство українських поступовців. Посилення імперського тиску з боку російської влади. Діяльність чорносотенців. Антиєврейські погроми. «Справа Бея Ліса». Посилення соціальної і політичної напруженості.

- 2 Проаналізувати програмні документи товариства «Просвіта»/«Сокіл»/«Січ» (на вибір учительки/учителя) та укласти уявний план діяльності його міського (сільського, гімназії його) осередку в Галичині на початку XX ст.

Узагальнення.

Тематичний контроль

Розділ 7. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ В СЕРЕДИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX ст. (8 год.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- 2 *дати* створення університетів в Одесі і Чернівцях, перетворення літературного Товариства імені Шевченка на наукове, обрання Андрея Шептицького митрополитом Греко-католицької церкви.

Розуміти:

- 2 *поняття*: «емансипація», «меценат», «реалізм», «секуляризація», «український модерн/модернізм»;
- 2 *суперечливість* умов, у яких розвивалася українська культура (залежність від національної політики імперії);
- 2 *роль* науки, освіти, мистецької культури в розвитку українського руху, зокрема в обґрунтуванні української національної ідеї, визначенні цілей національного руху в боротьбі з імперським устроєм;
- 2 *значення* доброчинності та меценатства для розвитку української освіти і культури; доброчинність і меценатство як вияв взаємодії моралі та економіки;
- 2 *роль* церкви в суспільно-політичному і культурному житті українців та інших народів на теренах України.

Уміти:

- 2 *схарактеризувати вплив* модернізації на суспільно-культурне життя українців, зміни у світогляді людини і повсякденному житті;
- 2 *розпізнати й описати пам'ятки* архітектури і образотворчого мистецтва, створені під впливом

діяльності:

художніх принципів реалізму і модернізму; Повсякдення села та міста. Громада як форма організації сільського населення, відмінність української сільської громади від російської общини. Заняття та умови праці селян і містян. Дозвілля і розваги. Зовнішній вигляд мешканців села і міста. Етнічне і конфесійне розмаїття міського населення.

Урізноманітнення форм і напрямів освіти: гімназійна освіта, поява навчальних закладів технічного профілю, приватні навчальні заклади. Боротьба за створення українського університету у Львові. Розвиток наукових досліджень. Наукові товариства.

Реалізм другої половини XIX ст. як світоглядна і культурно-мистецька течія. Український модерн і ранній модернізм (авангардизм) зламу XIX–XX ст. у літературі, образотворчому мистецтві, архітектурі. Поява будівель громадського призначення: вокзали, криті ринки, театри. Меценатство.

Участь церкви (релігійних організацій) і духовництва у формуванні основ новочасного українського суспільства. Розширення просторів світського життя (секуляризація).

Зміни в поглядах на становище жінки. Опіка над здоров'ям і медичні служби.

Зміни у світосприйнятті та відчутті людиною простору. Поява нових видів транспорту (потяги, трамваї, автомобілі), засобів спілкування (телеграф, телефон) та поширення інформації (преса).

Облаштування громадського простору Нові види мистецтва (фотографія і брукування, освітлення вулиць тощо). кінематограф).

обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Андрея Шептицького, Богдана і Варвари Ханенків, Івана Пулюя, Іллі Мечникова, Лесі Українки, Марії Заньковецької, Миколи Лисенка, Михайла Грушевського, Михайла Коцюбинського, родини Тобілевичів, Соломії Крушельницької.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- На основі аналізу доступних джерел укласти словесний (або письмовий) історичний портрет мецената, діяча української науки чи мистецтва другої половини XIX – початку XX ст. (на вибір учительки/учителя або учениць/учнів).
- Підготувати презентацію «Вплив процесів модернізації на повсякденне життя та світогляд населення України».
- Підготувати план доповіді «Наш край у другій половині XIX – на початку XX ст.».

Міжпредметні зв'язки:

- 9 клас. Українська література. Розділ: *Українська поезія другої половини XIX ст.* Тема: *Українська поезія другої половини XIX ст. Іван Франко, Леся Українка* (Розуміння поезії як сповіді душі, вияву найсильніших думок і почуттів людини. Протиставлення поезії та бездуховності).
- 9 клас. Мистецтво. Розділ: *Мистецтво у культурі сучасності.* Тема: *Стили і напрями мистецтва* (Учениця/учень розуміє особливості стилів і напрямів мистецтва (імпресіонізм, модернізм), усвідомлює та оцінює роль людини у створенні історичної та культурної спадщини України та світу, оцінює твори видатних діячів мистецтва України та світу, усвідомлює значення загальнолюдських, естетичних та художніх цінностей, транслятором яких є мистецтво).
- 9 клас. Географія. Розділ: *Наукова діяльність. Освіта.* Тема: *Роль науки й освіти в суспільстві. Особливості наукової й освітньої діяльності. Найвідоміші наукові центри у світі та Україні* (Учениця/учень оцінює роль освіти у формуванні громадянського суспільства в Україні).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

